

Олександр ВАШКІВ

КВОТУВАННЯ В УКРАЇНІ: РЕАЛІЇ І ПЕРСПЕКТИВИ

Резюме: *Висвітлюється і обґрунтовується доцільність запровадження в Україні квот на окремі групи імпортованих товарів. Вказується на позитивні та негативні наслідки квотування, їх роль у вдосконаленні зовнішньоекономічної діяльності.*

Ключові слова: *міжнародна торгівля, зовнішньоекономічна діяльність, протекціонізм, імпортовані квоти, некритичний імпорт.*

Україна є єдиною державою, яка одночасно належить до Східної, Центральної та Південної Європи. Такі особливі геополітичні реалії зумовлюють свої специфічні риси зовнішньоекономічної політики України в усіх напрямках. Вияв їх, перш за все, відображається в утворенні інтеграційних об'єднань у вигляді Центральноєвропейської ініціативи, "Вишеградської групи", на місці якої з 1995 р. виникла нова економічна організація - Центральноєвропейська асоціація вільної торгівлі, Чорноморська зона економічного співробітництва. На часі - інтеграція України в Європейський Союз (ЄС), важливим етапом розвитку якої має стати 1998 р., коли розпочнуться переговори про створення зони вільної торгівлі, як це передбачено Угодою про партнерство і співробітництво.

Проте інтеграція України в Європейський Союз жодною мірою не означає відмови від активного обстоювання українських інтересів. Режим вільної торгівлі між країнами великої сімки та Україною бачиться як засіб подальшого проникнення і завоювання

українського економічного простору. Об'єднані на рівні наукомістких, інтелектуальних технологій, країни ЄС не зацікавлені у тому, щоб цей технологічний рівень був швидко подоланий країнами, що перебувають поза їхнім об'єднанням, Україною зокрема. Повне членство України в ЄС не дало б нових економічних вигод країнам-учасникам. Воно означало б лише додаткові політичні і фінансові збитки: міграція робочої сили на Захід, великі витрати в рамках єдиної сільськогосподарської політики і Регіонального фонду, інституційні зміни.

Усі здобутки в сфері міжнародної торгівлі Україною досягнуто на тлі вкрай низьких валових показників, неефективної структури експорту, залежності споживчого ринку від імпорту. Структура торгівлі між ЄС та Україною аналогічна до структури торгівлі ЄС з країнами, що розвиваються: експорт з України товарів з низьким рівнем обробки, імпорт машин та технологічного устаткування, промислових споживчих товарів і продуктів харчування. Зростає заборгованість країни як наслідок нерівноправних умов торгівлі, в які поставлена Україна через торговельні бар'єри, протекціонізм та порушення політики ГАТТ (Загальної угоди про тарифи та торгівлю).

Щодо перспектив країн-членів ЄС на ХХІ ст., то метою їх є досягнення статусу постіндустріальних країн. Нижчий рівень для інтеграції відводиться країнам індустріального типу, яким залишається енерго- та металомістке виробництво, сільське господарство, хімія. Ще нижчий рівень займатимуть країни-постачальники сировини, енергоносіїв, дешевої робочої сили.

У ситуації, що склалася, одним з найактуальніших завдань є розробка і прийняття науково обгрунтованої зовнішньоекономічної стратегії України, а також механізму її реалізації, котрий враховував би можливості й інтереси країни як на даному етапі, так і в перспективі. У цьому сенсі захист національного ринку і національного виробника є дієвою протидією нав'язаній ззовні необмеженій, односторонній лібералізації зовнішньоекономічної діяльності.

Поступове подолання Україною вказаних проблем найбільш ефективно може бути здійснене з допомогою протекціонізму - політики створення вітчизняним підприємствам пільгових умов діяльності порівняно з іноземними.

Законом України "Про зовнішньоекономічну діяльність" від 16.04.1991 р. передбачено засоби як тарифного, так і нетарифного регулювання імпорту. Однак в Україні лише з 1995 р. почали предметно займатись імпортними тарифами, практично не вдаючись до засобів нетарифного регулювання. Зокрема, система нетарифного регулювання не склалася через ряд міжнародних угод про зовнішнє фінансування. Так чи інакше, але Україні доведеться вживати більш суворих дискримінаційних заходів порівняно з тарифами проти товарів тих держав, які стримують свої нові технології під різними приводами, аби зберегти собі український ринок і своє монополічне становище на ньому.

Дієвим засобом на шляху захисту вітчизняного товаровиробника і створення власного антипотоку товарів вбачається у застосуванні імпортних квот - лімітуванні обсягу імпорту з допомогою різних видів кількісних обмежень. Квотування є одним з ефективних інструментів збалансування зовнішньої торгівлі і платіжних балансів, регулювання попиту і пропозиції на внутрішньому ринку, виконання міжнародних зобов'язань і досягнення взаємовигідних домовленостей на міжурядових переговорах, що вимагає виваженого підходу до його застосування. За умови відсутності саме такого підходу квоти можуть мати характер негачії.

Загалом квотуванням охоплюють товари некритичного імпорту. Доцільність застосування саме квот, а не митних тарифів щодо окремих груп імпортних товарів в Україні зумовлюється кількома причинами, основною з яких є порушення обмінного стану.

Завдяки розвитку виробництва, вміст праці в одиниці одного і того ж товару з часом порушується, що викликає зміну рівноваги обмінного стану. Імпортні товари - це, як правило, товари, виготовлені у кращих, сприятливих умовах найбільш ефективними виробниками. Відповідні вітчизняні товари виготовляються в гірших економічних умовах менш ефективними способами. В результаті при функціонально одному і тому ж товарі, що споживається, але при різних способах його виробництва виникають порушення рівноваги між вмістом праці, що веде до невідповідностей у кількостях при обміні. Таким чином утворюються коливання між вартістю товарів в грошах та реальному вмісті в них праці. Ці коливання мають тенденцію підсилюватися як по частоті, так і по амплітуді. Вплив цього коливання такий, що ним деякі вітчизняні товари винищуються, в той час як інші не здатні задовольнити попит. Умовно це можна проілюструвати за допомогою такого прикладу.

Нехай виробництво і попит на товар X , що вміщує чотири одиниці праці, коливаються в межах ринкової рівноваги. Припустимо, що на ринку з'являється функціонально тотожний і однаковий з товаром X імпортний товар Y , що вміщує одну одиницю праці. Отже, якщо між функціональним призначенням протиріч нема, то між вмістом праці вони дорівнюють трьом одиницям. А тому в суспільних відносинах при обміні будуть поступово виникати та посилюватись конфліктні явища. Навіть якщо на початку проникнення таких товарів конфліктів не спостерігається, то вони з'являться, оскільки порушуються обмінні рівноваги, і тепер за одиницю імпортного товару можна отримати три

додаткових грошових одиниці без зміни самого товару з меншою кількістю праці, а лише за рахунок самих рухів обміну.

Такі події викликають неоднозначність щодо виробників, існуючої власності та всього виробництва. Вони загрожують всій системі виробництва України, що потрапила в смугу цих змін і не встигла відповідно перелаштуватись.

З метою поступового виправлення становища, як уже зазначалось, слід обмежувати насамперед некритичний імпорт, вдаючись до широкого діапазону квот: від помірного квотування аж до повної заборони імпорту. В першу чергу, це стосується імпортих товарів в галузі сільськогосподарського виробництва, енергетичного та сільськогосподарського машинобудування, систем автоматики та керування технологічними процесами й рухомими об'єктами складної побутової техніки, легкої та харчової промисловості тощо.

Захист національного виробника за допомогою системи імпортих квот може мати і позитивні, і негативні економічні наслідки, які слід враховувати при виробленні та реалізації державою зовнішньоекономічної політики. Основними з них є:

а) виробничий ефект: виробництво товару, що знаходиться під захистом квот, зростає, оскільки аналогічні імпортих товари не можуть задовольнити існуючий попит; зберігаються наявні робочі місця і в міру розширення виробництва створюються нові;

б) споживчий ефект: за незмінних інших умов споживання товару, що підлягає квотуванню, знижується;

в) ефект перерозподілу прибутків: національні виробники в умовах відсутності або обмеженого характеру конкуренції з боку іноземних фірм можуть підвищувати ціни на свій товар і отримувати вищі прибутки у формі ренти; зростання прибутковості стимулює інвестиції в нові виробничі потужності.

Крім того, квоти перешкоджають вільному рухові факторів виробництва, що зумовлює зростання вартості дефіцитних ресурсів і зниження ціни надлишкових;

г) конкурентний ефект: вилучення з економічного змагання іноземних фірм може призвести до втрати національними виробниками стимулів до підвищення ефективності виробництва та зниження цін.

З другого боку, квоти захищають нові галузі національного виробництва, що тимчасово поступаються в конкуренції іноземним виробникам;

д) вплив на торговий баланс: зменшення імпорту поліпшує торговий баланс, знижує заборгованість країни, сприяє зміцненню національної валюти.

Виважене поєднання керівництвом України засобів як тарифного, так і нетарифного регулювання імпорту є одним з тих напрямів, що сприятимуть створенню такого механізму відносин із зовнішнім ринком, який був би адекватним загальній логіці внутрішнього реформаційного процесу, особливостям політичної та економічної ситуації. Розвиток міжнародних економічних зв'язків України в цілому та з країнами Європейського Союзу зокрема має органічно вписуватись у загальну стратегію перетворення української економіки, яка б забезпечила подолання відставання України від індустріально розвинутих країн.

Література

1. Закон України "Про зовнішньоекономічну діяльність" / Нове законодавство України. - К.: Видавництво "Україна", 1992.
2. Будкін В., Сіденко В., Новицький В., Бураковський І., Малколм Н. Україна та ЄС: лібералізація співробітництва // Політична думка. - 1995. - № 2-3. - С. 27-39.
3. Гауен П. Європейський Союз - країни "Вишеградської четвірки": втрати чи здобутки? / Пер. з англ. // Політична думка. - 1996. - № 1. - С. 56-63.
4. Гачок В. Куди заховалася гривня? // Шлях перемоги. - 1997. - № 16. - С. 3.
5. Геген Д. У лабіринті Європейського Союзу / Пер. з фр. - К.: Основи, 1995. - 116 с.
6. Горбулін В. Національна безпека України та міжнародна безпека // Політична думка. - 1997. - № 1. - С. 76-88.
7. Кузьминська О., Романюк Ю. Європейський регіон у зовнішній політиці України // Розбудова держави. - 1997. - № 2. - С. 13-15.
8. Лега В.В. Що треба знати, щоб багатства мати. - Х.: Основа, 1994. Вік, 1995. - 264 с.
9. Міжнародні економічні відносини: Система регулювання міжнародних економічних відносин / А.С.Філіпенко, І.В.Бураковський, В.С.Будкін та ін. - К.: Либідь, 1994. - 256 с.
10. Моруа П. Соціальна надія та економічна криза / Пер з англ. // Сучасність. - 1995. - № 3. - С. 164-168.
11. Павловський М.А. Шлях України. - К.: Техніка, 1996. - 152 с.
12. Приймак О., Олійник О. До СОТ цього року. Чи можливо це? // Урядовий кур'єр. - 1997. - № 28-29.
13. Покровская В.В. Международные коммерческие операции и их реализация. Внешнеэкономический практикум. - М.: ИНФРА-М, 1996. - 326 с.
14. Современная экономика / Науч. ред. Мамедов Ю.О. - Ростов-на-Дону, 1995. - 608 с.
15. Хайман Д.Н. Современная микроэкономика: анализ и применение. В 2-х т. / Пер. с англ.. - М.: Финансы и статистика, 1992.